

Anadolu'dan Balkanlara Yapılan İskânın Özellikleri: Bulgaristan Örneği*

Ayşe Kayapınar**

Giriş

Osmanlıların Balkan topraklarının fethine paralel olarak Anadolu'dan Balkanlara Türk nüfusunun nakledildiğini ve yeni fethedilen bölgelere yerleştirildiğini biliyoruz. Osmanlı kronikleri XIV. yüzyılın ikinci yarısında Serez ve Filibe civarına Anadolu'dan Yörüklerin yerleştirildiğini yazmaktadır. Ekonomi ve demografik çalışmalara yönelik istatistiksel verilerinin dışında Osmanlı tahrir defterleri de Anadolu'dan Balkanlara aktarılan Türk Müslüman nüfusu ile ilgili bilgiler ihtiva etmektedir. Öncelikle Anadolu'dan Balkanlara toplumun değişik katmanlarına ait gruplar yani değişik kategorilerdeki kişiler Balkanlara nakledilip iskân edilmiştir. Tımarlı sipahi ve akıncı grupları olarak Anadolu'dan Bulgaristan coğrafyası dâhil Balkanlara gidenler olduğu kayıtlarda görülmektedir. Anadolu Beyliklerine mensup kişilerin Bulgaristan başta olmak üzere Balkanların değişik bölgelerine gönderilen ve iskân edilenler söz konusudur. Ayrıca Yörük, yağcı, küreci, çeltikçi gibi grupların iskân edilmesi Bulgaristan coğrafyasında dikkat çekici boyutlardadır. Dini önder konumunda olan dervişler, Balkanların iskânında önemli katkı sağlamışlardır. Anadolu'dan Bulgaristan coğrafyasına yerleştirilen Türk Müslüman nüfusu pek çok şehir, kasaba ve köyler kurmuşlar, mevki ve mezralara Türkçe adlar vermişlerdir. Bu çalışma, özellikle XV. ve XVI. yüzyıla ait Osmanlı tahrir defterleri değerlendirilmek suretiyle Anadolu'dan Bulgaristan coğrafyasına yapılan iskânda nüfusun hangi kesimleri yer aldığı ve ne tür yerleşim birimleri kurulduğunu irdeleme amacındadır.

Osmanlı Döneminde Kurulan Şehirler ve Kasabalar

Bugünkü Bulgaristan topraklarının Osmanlı Devleti sınırları içerisinde dahil edilmesi ve burada Osmanlı idari taksimatının kurulması 1361 ila 1396 yılları arasında

* Burada kastedilen bugünkü Bulgaristan sınırları içerisinde kalan topraklardır.

** Prof. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tekirdağ/
TÜRKİYE, akayapinar66@hotmail.com ORCID: 0000-0002-4858-2148

gerçekleşmiştir.¹ Bugünkü Bulgaristan toprakları, kuzeyde Silistre, Niğbolu ve Vidin livaları arasında taksim edilirken batıdaki bölgeler Sofya, Köstendil ve güneydekiler Çirmen ile Edirne ve Paşa Livaları arasında bölüştürülmüştür. Bulgaristan coğrafyası, fethi ilk tamamlanan bölgelerden birisi olarak sadece askeri ve idari açıdan Osmanlı toprağı haline getirilmemiş, aynı zamanda nüfus ve iskân politikaları sayesinde Türkleştirilmiş ve İslamlaştırılmıştır. İlk fetihlerden itibaren Osmanlılar, yeni fethedilen bölgelere Anadolu kökenli tımarlı sipahilerini, akıncı ve Yörük gruplarını naklederek yeni şehirlerin, kasabaların ve köylerin kurulmasını ve şenlendirilmesini sağlamışlardır.

Osmanlı fetihlerine paralel olarak nüfusun Balkanlara nakli ile ilgili en erken tarihli bilgiler, Osmanlı kroniklerinde geçmektedir. Aşıkpaşazade, 1385/1386 yılında (H. 787) Saruhan İli'nden göçerler Serez'e sürülüp getirildiklerinden bahseder.² Oruç Bey, Anonim Osmanlı Kroniğı de aynı tarihi vererek benzer ifadelerle bu hikayeyi nakleder.³ Hadidi, benzer anlatımla Saruhan İlindeki göçerevli Arap'ın Serez'e nakledilmesinden bahsetse de burada kastedilen Arap kökenli bir halk olmayıp Manisa-Balıkesir bölgesinde yerleşmiş Yörüklerdir.⁴ Ayrıca 1396 yılında Menemen Ovasında kışlayan ve tuz yaşağına kabul etmeyen göçerevli, Yıldırım Bayezid'in emriyle Filibe civarına gönderilip yerleştirilmişlerdir. Filibe'de bunlar Sarhan beğli olarak bilindiklerini söyler. Hadidî de eserinde benzer anlatıya yer verir. Saruhan İli'nde yaşayan Türkmenlerin Filibe etrafına yerleştirildiğinden söz eder. Neşri de Menemen Ovasında kışlayan ve tuz yaşağına muhalefet eden Saruhan İli göçerevliilerinin Filibe yöresine getirilip yerleştirilmesine yer verir. Bunların Saruhan Beğli olarak bilindiğini vurgular.⁵ Sultan I. Mehmed'in (1413-1421) İskilip'te yerleşmiş olan Tatarları Rumeli'ne geçirerek Filibe civarında Konuş Hisarı ve bölgesine yerleştirdiğini Osmanlı kroniklerinden öğrenilmektedir.⁶ 1472 tarihli bir Osmanlı akıncı defterinde büyük bir kısmı, bugünkü Güney Bulgaristan'da

1 Ayşe Kayapınar, "Bulgaristan'da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması", *Yeni Türkiye Dergisi*, sayı 66 (Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-1), Ankara 2015, s. 619-635.

2 Aşıkpaşazâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1285-1502)], haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2013, s. 84-85.

3 Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi (1288-1502)], haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2014, s. 28; Anonim Osmanlı Kroniğı [Osmanlı Tarihi (1299-1512)], İstanbul 2015, s. 30.

4 Hadidî Tarihi [Manzum Osmanlı Tarihi (1285-1523)], haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2015, s. 94.

5 Aşıkpaşazâde Tarihi (Osmanlı Tarihi (1285-1502)), haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2013, s. 100; Hadidî Tarihi [Manzum Osmanlı Tarihi (1285-1523)], haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2015, s. 116; Mevlânâ Mehmed Neşri, Cihânnümâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)], İstanbul 2013, s. 142.

6 *Anonim Osmanlı Kroniğı (1299-1512)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul, 2000, s. 63.

yer alan Zağra Yenicesi, Akçe Kızanlık,⁷ Eskihisar, Filibe, Hasköy, Çirmen gibi kazalarının kadıları, Akıncılarını Anadolu'dan alıp sefere gönderebilecekleri ifade edilmektedir.⁸ Bunun dışında Bulgaristan'ın çeşitli bölgelerine; Filibe, Tatarpazarı, İhtiman, Sofya, İzladı, Lofça ve Niğbolu yörelerine Naldöken, Tanrıdağı, Selanik, Ofçabolı ve Kocacık Yörükleri ve Aktav ve Yanbolu Tatarları iskân edilmişti. Ayrıca Kızılağaç, Hasköy, Çirpan, Yeni Zağra, Eski Zağra, Yanbolu, Karınabat, Aydos, Pravadi, Varna, Tırnova, Rusçuk, Silistre, Hacıoğlu Pazarı, Tekfurgöl ve Hırsova'ya Kocacık Yörükleri başta olmak üzere Tanrıdağı, Naldöken, Ofçabolı ve Selanik Yörükleriyle Aktav, Bozapa ve Yanbolu Tatarlarının da yerleştirildiği bilinmektedir.⁹ Kuzey Bulgaristan'da yer alan Kozluca bölgesi üzerine yapılan bir çalışmada Saruhan bölgesinde yer alan diğer yerleşim birimlerinin adlarının büyük ölçüde örtüştüğü tespit edilmiştir.¹⁰

Osmanlı döneminde Bulgaristan coğrafyasına yapılan iskânı iki çerçevede incelemek gerekir. Birincisi fiziksel mekân olarak şehir ve kırsal yerleşimi şeklinde düşünülmelidir. İkinci çerçeve ise nüfus kategorileri olarak ele alınmalıdır. Bu noktada padişah ve ailesine ait has, evkaf ve yapıları; Osmanlı üst düzey idari grubuna ait has, evkaf ve yapıları; akıncı, Yörük, yağcı, küreci gibi muafiyetli statüdeki nüfus grupları ve sıradan reaya olarak tasnif edilmelidir.

Bulgaristan'da yapılan iskân tipleri ve özellikleri bakımından büyük iskân merkezlerinden yani şehir ve kasabalardan ve kırsal iskândan bahsedebiliriz.¹¹ Bu noktada belirtmemiz gerekir ki Osmanlı hakimiyetinde Bulgaristan topraklarında gerek şehir ve kasaba ve gerekse köy/kırsal ortamı açısından Anadolu kökenli Türk nüfusu sayesinde çok sayıda yeni yerleşim birimi oluşturulmuştur. Bu yerleşim

7 Eski Zağra, Yeni Zağra ve Kızanlık bölgesinde oluşan Türk varlığı için bk. Ayşe Kayapınar-Levent Kayapınar, "Eski Zağra, Yenice-i Zağra ve Akçe Kızanlık Bölgesinin Fethi ve Türk Varlığının Oluşması", Balkanlarda Türk Kültürü: Bulgaristan Örneği Uluslararası Sempozyum, İstanbul, 27 Eylül-1 Ekim 2018.

8 Mariya Kiprovska tarafından yüksek lisans tezi olarak incelenmiştir. Bkz. Mariya Kiprovska, *The Military Organization of the Akıncıs in Ottoman Rumelia*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi, Ankara 2004. s. 97.

9 M. Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, İstanbul 2008, s. 13-29 ve haritalar.; Mehmet İnaş, "XVI.-XVII. Yüzyıllarda Bulgaristan'daki Yörük Yerleşmeleri", *Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu 11-13 Mayıs 2005 Bildiriler Kitabı*, Eskişehir 2005, s. 170-187.

10 Halime Doğru, *XIII.-XIX. Yüzyıllar Arasında Rumeli'de Sağ Kol'un Siyasi, Sosyal, Ekonomik Görüntüsü ve Kozluca Kazası*, Eskişehir 2000.

11 Feridun Emecen, "XVI. Asırda Balkanların Kuzeydoğu Kesiminde İskân Tipleri ve Özellikleri Hakkında Bazı Notlar", *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi, Tebliğler*, Ankara 1990, s. 543-550.

birimlerinin taşıdıkları adlar, sakinlerinin menşei konusunda da önemli ipuçları gizlemektedirler.

Osmanlı döneminde Bulgaristan coğrafyasına yapılan sürgün ve iskanlar neticesinde çok sayıda köy, kasaba ve şehir kurulmuş ve ıssız bölgeler şenlendirilmiştir. Cisir-i Mustafa Paşa, Hasköy, Kırcaali, Yenice-i Zağra, Yenice-i Çirpan, Akçe Kızanlık, Tatar Pazarcık, Kızılağaç Yenicesi, Eskicuma, Hezargrad, Hacıoğlu Pazarı, Karınabad gibi yeni şehir ve kasabalar kurulmuş ve bunlar günümüze kadar bazıları Türkçe isimlerini koruyarak intikal etmiştir. Bulgaristan coğrafyası, Osmanlı tımar sisteminin, temlik ve vakıf sisteminin yaygın olarak uygulandığı topraklardır. Osmanlı tahrir kayıtları bu anlamda oldukça zengin malumat ihtiva etmektedir.

Osmanlı tahrir defterlerini ayrıntılı bir şekilde taradığımızda sancak ve nahiyelere bakılmaksızın ve harita kullanılmaksızın yüzeysel olarak taradığımızda birbirinin aynı olan köy, mahalle ve mezraa adlarıyla karşılaşırız ve sanki aynı bölgede dolaşmış gibi bir izlenime kapılırız. Bu yerleşim birimlerini bağlı oldukları sancak ve nahiyelere göre harita üzerinde yerleştirdiğimizde ise, aynı adı taşıyan birden fazla köyün olduğu anlaşılır. Bu durumun nereden kaynaklandığı sorusuna ise Anadolu'dan aynı bölgeden gelenlerin farklı bölgelere yerleşip aynı adla yeni köyler kurmasından ileri geldiği belirtilmelidir.

Bugüne kadar bizim yaptığımız çalışmalarda Anadolu beyliklerine ait topraklardan gelip de yerleşenlerin kurduğu pek çok yerleşim biriminin varlığı Anadolu istikametli göçe önemli bir işaretidir. Bu göçün dikkat çekici bir özelliği daha çok Doğu ve Batı Trakya, kıta Yunanistan ve Yukarı Trakya olan Bulgaristan Trakyası veya Meriç Ovasında tezahür etmesidir. Meriç Ovasının yer aldığı Bulgaristan coğrafyasında da diğer bölgelerde olduğu gibi Anadolu Beyliklerinin adlarını taşıyan köyler var. Özellikle Aydınogulları Beyliğinden göç edenlerin kurduğu köyler üzerinde duralım. Nitekim Batı Anadolu'da İzmir ve civarına hâkim olmuş Aydınoglu Beyliğinden gidenler Güney Bulgaristan'da Aydınlu adında köyler kurduklarını Osmanlı tahrir defterlerinin verileri sayesinde tespit edilebilmektedir. Yaptığımız araştırmalar çerçevesinde bugünkü Bulgaristan coğrafyasında Aydınlu ve Aydınlu olmak üzere üç yerleşim biriminin varlığı dikkat çekmektedir. Aydınlu (bugün Eski Zağra'nın Zora semti) şeklinde bilinen köylerden birisi, Eski Zağra kazasında, diğer Aydınlu (Pazarcık ilinin Bratsigovo ilçesine bağlı İsparihovo köyü) ise Filibe kazasındadır. Aydınlu (Stara Zagora İlinin Stara Zagora İlçesine bağlı Mihaylovo köyü) olarak geçen köy ise, Çirpan kazasında yer almaktadır.¹²

12 Ayşe Kayapınar, "Osmanlılar Döneminde Bulgaristan Coğrafyasında Aydınogullarının İzleri", *Uluslararası Batı Anadolu Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-I Aydınogulları Tarihi*, yay. haz. Mehmet Ersan, Mehmet Şeker ve Cüneyt Kanat, Ankara 2013, s. 422.

Bulgaristan coğrafyasına nüfus gönderen diğer bir beyliğimiz Muğla ve civarına hâkim olmuş Menteşeoğulları Beyliğidir. Menteşelü adı ile Bulgaristan coğrafyasında¹³ yer alan Filibe kazasında 1489/1490 tarihli bir mufassal tahrir defterinde rastlanılmaktadır.¹⁴ Köyün bilinen diğer adı da Naldöken'dir. Menteşelü, Menteşe Beyliği ile, Naldöken ise Naldöken Yörükleri alaka kurmamızı mümkün kılmaktadır. Filibe kazasına bağlı olarak ikinci bir Menteşelü köyü Demircili olarak da bilinmektedir. Üçüncü bir köy yine Filibe kazasının Çepine nahiyesine bağlı Menteşelü Obası'dır. Bu üç köyün ortak özelliği, her üçü için de Yörük olduğu vurgulanması ve ayrıca burada yağcı grupların yaşaması gibi hususların belirtilmiş olması ki bu da Anadolu kökenli yerleşimin bir göstergesidir. Dördüncü Menteşelü köyü ise Filibe kazasının Tatarpazarı nahiyesine bağlıdır. Ama bu köyün halkı, 1519 yılındaki kayıtlara göre herhangi bir sebepten kırılmış ve boşalmıştır.¹⁵ Beşinci köy, Çirmen livasının Çirpan nahiyesine bağlı Menteşelü köyü de yağcı ve kürecilerin iskân ettiği bir köydür.¹⁶

Kütahya ve çevresinde hüküm sürmüş Germiyanogulları Beyliğinden göç edip Bulgaristan coğrafyasına yerleşenler Germiyanlu köylerini kurmuşlardır. İki adet Germiyanlu köyünü, Güney Bulgaristan topraklarında tespit olunmaktadır. Bir tanesi 1469'dan 1573 yılına kadar olan kayıtlarda Çirmen livasına bugünkü Harmanlı kentinin yakınında tespit edilebilmesine rağmen bugün kaybolmuştur. Diğeri de 1530 yılına kadar mezraa olup zaman içerisinde gelişmiş ve köye dönüşen Yanbolu nahiyesine bağlı Germiyanlu köyüdür. Bu köyün XVIII. yüzyılda harap olduğu ve daha sonra gayr-i Müslimlerle iskân olunup yeniden XIX. yüzyılda şenlendiği Bulgar kaynaklarında yazmaktadır. Bugün bu köy, Sliven iline bağlı Kermen kentidir. XVI. yüzyıl Osmanlı kaynaklarında Yanbolu'nun Germiyanlu köyünün Kocacık Yörükleri tarafından iskân edildiği bilgisinin yer alması, Anadolu Beyliklerinden ağırlıklı olarak Yörük gruplarının Bulgaristan coğrafyasına nakledildiğini göstermektedir.¹⁷

13 Bu köylerin tarihsel gelişiminin incelenmesi için bk. Ayşe Kayapınar, "Osmanlı Döneminde Bulgaristan Coğrafyasında Menteşeoğulları", *Menteşeoğulları Tarihi* 25-27 Nisan 2012-Muğla: Bildiriler, ed. Adnan Çevik- Murat Keçiş, Ankara 2016, s. 243-264.

14 TT 26, s. 16-17.

15 MAD 519, s. 326.

16 TT 625, s. 318; TT 648, s. 103.

17 "Bulgaristan Coğrafyasında Germiyanogullarının İzleri", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-III, (Germiyanogulları Beyliği) Bildiriler*, yay. Haz. Mehmet Ersan-Mehmet Şeker, Ankara 2017, s. 496-510.

Manisa ve civarını kapsayan Saruhanoğulları Beyliğinin bir parçası olan Menemen Ovasından göç ettirilip Filibe yöresine yerleştirilen Yörüklerden ve bunların kurduğu Saruhanbeyli nahyesinden Aşıkpaşazade, Neşri gibi Osmanlı kronik yazarları bahsetmektedir.¹⁸ Saruhanlu adı altında Güney Bulgaristan coğrafyasında 6 adet köy, Saruhanbeyli olarak bir köy ve bir nahiye ve Sasalar ki İzmir Sasalı ile alakalı olduğunu düşündüğümüz bir yerleşim birimi olmak üzere toplam 9 yer adından söz edebiliriz. Bunlardan 3'ü günümüze intikal etmemiştir. Diğer 6 adedin varlığı tespit edilebilmektedir.

Bulgaristan coğrafyasında izlerini bulduğumuz bir diğer beylik Karesi veya Karesili'dür. Bu isimde 3 yerleşim birimi tespit olunmaktadır, ancak biri haric diğerlerinin yeri tespit edilememektedir. İsparta ve civarında kurulmuş olan Hamidoğullarına işaret adlar olarak Hamitli/Hemitli/Himitli/İmitli şeklinde geçen köylere yer vermek gerekir. Bunlara da Akçe Kızanlık, Filibe, Yeni Zağra ve Kırcaali bölgesinde yani Güney Bulgaristan'da rastlanılmaktadır. Bir diğer Anadolu Beyliği olan Konya-Karaman'da kurulmuş olan Karamanoğulları Beyliği'nden gelenlerin Karamanlı adlı kurduğu yerleşim birimleri, Anadolu Beyliklerinden Balkanlara yapılan göçün istikametine işaret eder. Karamanlı adı ile Varna, Dobriç ve Eski Zağra'da olmak üzere 3 köye rastlanırken Karaman adı ile 3 köye ve Karaman Obası ile de bir köyün varlığı tespit olunmaktadır.

Köy Adı	Osmanlı döneminde bağlı olduğu kaza/ nahiye	Günümüzdeki adı	Bağlı olduğu il, ilçe
Aydınlı	Çirmen/Çirpan	Mihaylovo	Stara Zagora
Aydınlı	Çirmen/Eski Zağra	Zora	Stara Zagora
Aydınlı	Filibe	İsprerihovo	Pazarcık/Bratsigovo
Germiyanlı	Çirmen	Kaybolmuştur.	
Germiyanlı	Silistre-Yanbolu	Kermen	Sliven
Hamitli			Kırcaali
Hamitli	Filibe	İvan Vazovo	Plovdiv/Karlovo
Hamitli (XVI. yüzyılın sonu Hamidli-i Büzürg; Küçük Hamdli)	Çirmen/Akçe Kızanlık	Yasenovo	Stara Zagora/Kazanlık
Hamitli/daha sonra Büyük ve Küçük olarak bölünür.	Çirmen/Yenice-i Zağra	Radetski	Sliven/Nova Zagora

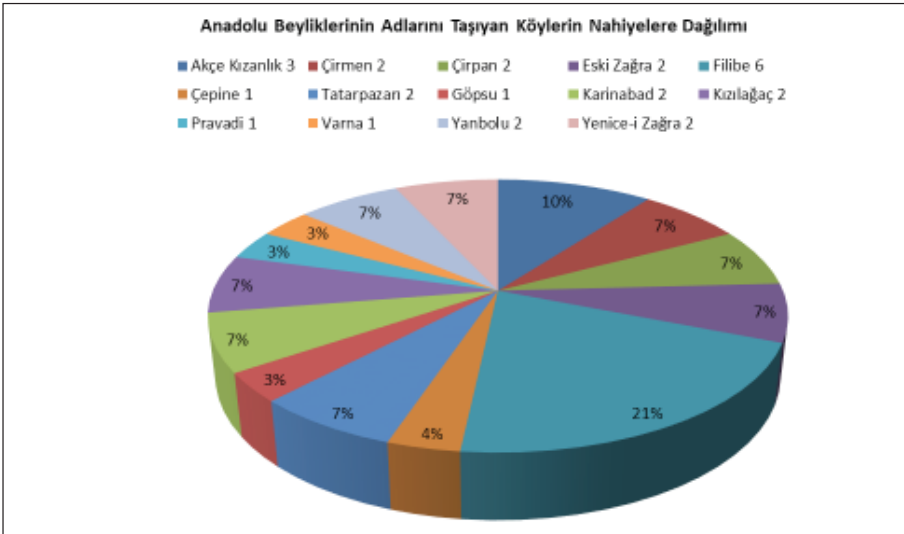
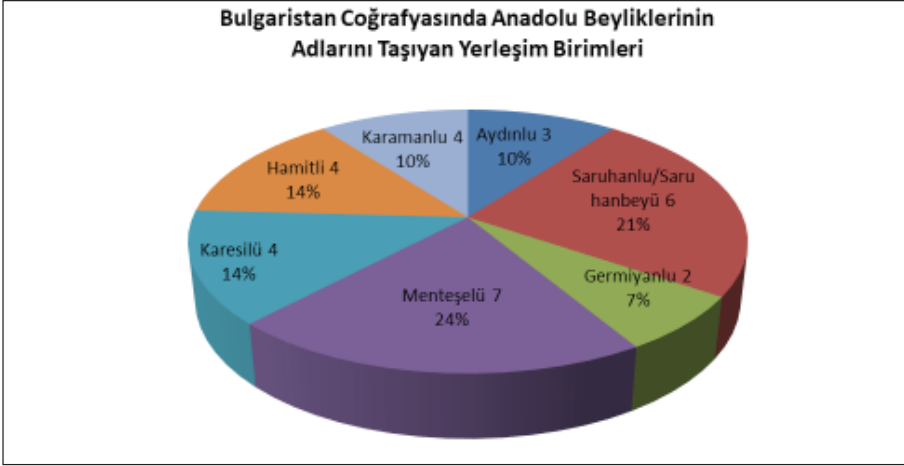
18 Âşıkpaşazâde Tarihi (Osmanlı Tarihi (1285-1502)), haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2013, s. 100; Mevlânâ Mehmed Neşri, Cihânumâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)], İstanbul 2013, s. 142.

Anadolu'dan Balkanlara Yapılan İskânın Özellikleri:
Bulgaristan Örneği

Karaman		Kara Mihal/Rozino	Razgrad/Samuil
Karaman		Karamanovo	Ruse/Tsenovo
Karaman		Karamantsi	Haskovo/Mineralni bani
Karaman Obası		Kaybolmuştur. Troyanovo köyüne yakındır.	Burgas/Kameno
Karamanlı	Çirmen/Eski Zağra	Velikovo	Stara Zagora/Gılibovo
Karamanlı	Silistre/Pravadi	Karamanite	Varna/Vılçı dol
Karamanlı (Karamanhoğlu Kışlası)	Silistre/Varna	Vaklıno	Dobriç/Şabla
Karesi/mezraa	Silistre/Pravadi	Tespit edilememiştir	
Karesili	Filibre/Tatarpazarı	Tespit edilememiştir	
Karesilü	Silistre/Yanbolu	Tespit edilememiştir.	
Karesilü/Karasulu/ mahalle	Silistre/Karinabad		Karnobat
Kuru Hamitli	Filibre	Suhozem	Plovdiv/Kaloyan
Menteşelü	Çirmen/Çirpan		
Menteşelü	Filibre	Kaybolmuştur.	-
Menteşelü	Filibre/Göpsu	Marino pole	Plovdiv/Karlovo
Menteşelü Obası	Filibre/Çepine nahiyesi	Tespit edilememiştir.	_
Menteşelü/Demircili	Filibre	Kovaçevo	Pazarcik
Menteşelü/İskenderlü	Silistre/Karinabad	Tespit edilememiştir.	
Menteşelü/Naldöken	Filibre	Kovaç	Stara Zagora/Radnevo
Saruhanbeylü	Filibre/Tatarpazarı	Septemvri	Plovdiv/Septemvri
Saruhanbeylü Nahiyesi	Filibre/Tatarpazarık Nahiyesi		Plovdiv-Pazarcik
Saruhanlu		Sedefçe	Kırcaali
Saruhanlu	Çirmen	Kaybolmuştur.	
Saruhanlu	Çirmen/Kızılğağaç Yenicesi	Kaybolmuştur.	
Saruhanlu	Silistre/Yanbolu/ Yenice-i Zağra	Saransko	Yambol/istralca
Saruhanlu/daha sonra Saruhanlu-i zir	Çirmen/Akçe Kızanlık	Dolno Sahrane	Stara Zagora/Pavel Banya
Sasalar	Çirmen/Kızılğağaç Yenicesi	Kaybolmuştur.	
Yahya Saruhanlu/daha sonra Saruhanlu-i bala	Çirmen/Akçe Kızanlık	Gorno Sahrane	Stara Zagora/Pavel Banya

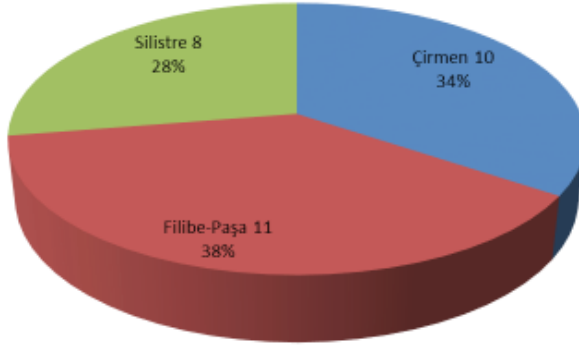
Genel bir değerlendirme yapacak olursak yukarıdaki tabloda Anadolu Beyliklerinin adlarını taşıyan köylerin XV. ve XVI. yüzyıl Osmanlı tahrir defterlerindeki

verilere göre köylerin Müslümanlarla meskûn olduğunu, ayrıca bunların Yörük, yağcı, küreci, akıncı gibi değişik kategorilerdeki nüfus gruplarına mensup olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Manyaslı, Kastamonulu, Kırşehirli, Geredeli, Maraş, Gönenli, Gönenli Mahmud gibi yer adlarına da rastlanılması Anadolu'dan Bulgaristan coğrafyasına yapılan göçlerin şahitleri konumundadır.

Anadolu beyliklerinin adlarını taşıyan köylerin sancaklara göre dağılımı

2) Değişik kategorilerdeki insanların Bulgaristan coğrafyasındaki iskanda yer almaları:

Yerleşim birimlerinin adları dışında Bulgaristan coğrafyasında yapılan göçlerin ipuçlarından bir diğeri baba adı yerine Anadolu adıyla zikredilen şahıslar.¹⁹ Osmanlı tahrir defterlerinde geçen Anadolu ya da Anadolu tabiri, Anadolu'dan Balkanlara nakledilen nüfusa önemli bir işaret olup daha çok Batı ve Orta Anadolu'dan Rumeli'ye gelenleri tanımlar niteliktedir.²⁰ Bunun dışında Anadolu'da adları geçen pek çok yerleşim biriminin adı Bulgaristan coğrafyasında da görülmektedir. Örneğin Pravadi'ye bağlı Kozluca civarında yapılan bir araştırmaya göre Manisa-Saruhan yöresinde kullanılan yer adlarının benzerinin burada da görüldüğü tespit edilmiştir. Türklerde yerleşim birimlerine ad vermede şüphesiz bir gelenek mevcuttur ki bu gelenek Balkanlara ve özelde Bulgaristan coğrafyasına da taşınmıştır. Bu gelenek çerçevesinde Türkler yakınına yerleştikleri bir şekilden veya belirgin bir özelliğinden dolayı bir dağın, bir akarsunun, bir vadinin, bir tepenin ismini verebilmektedirler. Bir diğer özellik de yerleşim birimini kuran ilk kişi kim ise, yerleşim birimine onun adının verilmesidir. Örneğin Çernovi'ye bağlı "Karye-i Mestan Demürcü", bu köyün ilk sakini Demirci Mestan olmalıdır ki

19 Emine Erdoğan Özünlü, Tahrir Defterlerinde Geçen 'Anadolu (Anadolulu) Tabiri Üzerine Bazı Düşünceler, *International Journal of Central Asian Studies*, vol. 19, s. 125-138.

20 Emine Erdoğan Özünlü, Tahrir Defterlerinde Geçen 'Anadolu (Anadolulu) Tabiri Üzerine Bazı Düşünceler, *International Journal of Central Asian Studies*, vol. 19, s. 125-138.

1555 yılında onun neslinden gelenlerin köyde oturduğunu görmekteyiz. Yine 1555 yılında Hezargrad'a bağlı Balaban veled-i Mumcu köyünü zikredebiliriz.²¹ Yine Çernovi'ye Mustafa Halife Karyesinin kurucusu Mustafa Halife'dir. Bu kişinin Tanrıdağ Yörüklerinden olduğu ve sahip olduğu emlak, bağ ve bahçesinin ayende ve revende için zaviye kurup vakfettiği belirtilmiştir.²² Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Benzer örnekler Silistre, Eski Zağra, Yeni Zağra, Filibe, Çirmen, Razgrad, Eski Cuma, Şumnu bölgelerinde de mevcuttur. Zaman zaman aşiret ve cemaat isimlerinin de yer adlarına dönüştüğü görülmektedir.

3) Anadolu'dan Balkanlara yerleşenler arasında değişik kategorilerdeki nüfus gruplarının olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar arasında tımarlı sipahiler, Yörükler, yağcılar, küreciler, çeltükçiler, akıncılar, dervişler, Al-i resuller, Timurhan Şeyhin neslinden gelenler, Süleyman Paşa'nın, Evrenos Bey'in perakende olmuş raiyyeti, Medine-i müevvere, Eyyubi Ensari evkafına çalışan raiyyetleri sayabiliriz.

Burada nesl-i Timurhan Şeyh şeklinde kaydedilen köylülere değinmek istiyorum. Bunların ekseriyetle Niğbolu Sancağına bağlı Şumnu, Eski Cuma, Razgrad, Tırnova, Çernovi nahiyelerinde yaşadığını söyleyebiliriz. Timurhan Şeyh ilk devir kolonizatör Türk dervişlerindedir.²³ Katerina Venedikova'nın çalışmalarını tahrir defterlerindeki verileriyle karşılaştırınca Timurhan Şeyh'in bugün Kırcaali İlinin Mestanlı ilçesine bağlı Mandacılar (Bivolyane) köyünde bulunan Elmalı Baba olduğu sonucuna vardım²⁴. Onun nesli XVI. yüzyıl Çirmen livası tahrir defterlerinde oldukça kalabalık gözükmektedir. Ve Kuzey Bulgaristan'daki nesl-i Timurhan Şeyh, nesl-i Timurhan veya nesl-i Timurhan Dede'ler onun neslinden geldiğini düşünmekteyiz. Katerina Venedikova, 1791 tarihli bir kitabeden bahsetmekte ve bu kitabenin bir yüzünde "Timurhanlı Elmalı Baba"dan söz edildiğini belirtmektedir.²⁵ XV. ve XVI. yüzyıl Osmanlı kayıtlarıyla beraber değerlendirdiğimizde kurulan zaviye ve burada bulunan türbe Timurhan Şeyh'le alakalıdır. Zaviyenin kurucusu muhtemelen Timurhan Şeyh'tir. Evladiyelik üzerine bu vakfın tasarrufu Timurhan Şeyh'in evlatları tarafından sürdürülmüştür.

21 TT 382, s. 120, 232.

22 BOA 439, s. 90.

23 Selçuk Demir, XVI. Yüzyılda Niğbolu Sancağında Nesl-i Timurhanlar", *Balkan Tarihi*, c. 1, s. 97-110.

24 Ayşe Kayapınar, "Trakya-Doğu Rodop Bölgesinde Alevi-Bektaşî Zaviyeleri (XV-XVI. Yüzyıllar)", *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, Sayı 18 (2018), s. 24-26.

25 Katerina Venedikova, "Bayrakıt s nadpisi ot Momçilgradskoto selo Postnik-Teke", *Numizmatika, Sgrafistika i Epigrafika*, s. 384.

Vakfa ait Elmalı mezraası muhtemelen ismini zaviyeye vermiştir. Bununla beraber unutmamak gerekir ki Elmalı Cemaati Yörüklerinin bölgede yerleşmesi de söz konusudur. Ancak mezraa isminin bu cemaatle bağlantısının olup olmadığı bilinmemektedir. Bunun dışında Kızıl Deli Sultan, Rumeli'ye geçmeden evvel Teke vilayetinde Elmalı'da Abdal Musa'nın tekkesine geldiği ve burada onun müridi olduğu bilinmektedir.²⁶ Dimetoka'da yerleşmiş olan Kızıldeli Sultan'ın oğlu Mehmed Dede Şumnu'da Pınari Mehmed Dede mezrasını iskân etmiştir.²⁷ Bu örnek de daha önce Trakya'ya yerleşenlerin daha kuzeye göç ettiğini gösteren bir örnektir.

Osmanlı tahrir defterlerinde raiyyet isminin üzerine raiyyet-i Evrenos Bey, raiyyet-i Süleyman Paşa, medine-i münevvere, Eyub-i ensari gibi notlar düşülmektedir. Zaman zaman da bunlarla ilgili açıklamalara rastlamaktayız. Bu tarz raiyyetleri Niğbolu ve Silistre sancaklarında görmekteyiz. Bu tür reayanın vergilerinin ilgili vakfa tahsis edildiği anlamına gelmektedir.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren yüzyıllar boyunca Balkanlarda ve özellikle Bulgaristan'da Türk varlığının oluştuğu anlaşılmaktadır. Anadolu'dan Trakya'ya, Anadolu'dan Dobruca ve Deliorman bölgelerine yörükler, yağcı, küreci, akıncı gibi unsurlar Bulgaristan'a geçip şehir, kasaba ve köyler kurmuşlar, ıssız bölgeleri şenlendirmişlerdir. İlk gidenlerin daha çok Batı Anadolu'dan gittiği görülmektedir. Menteşe, Saruhan ve Aydın topraklarından gidenler daha çok Güney Bulgaristan'a yerleşmişlerdir. Karaman, Hamitli, Karesi ve Germiyan Beyliklerinden gidenlerin olduğu ve bunların da bir kısmının Güney Bulgaristan'a, diğer bir kısmının da Kuzey Bulgaristan'a yerleştiğini göstermektedir. Bu isimleri sayılan Anadolu Beylikleri arasında Menteşeli adındaki köylerin yüzdesinin diğerlerine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Saruhan'dan gidenlerin ise Saruhanbeyli adında bir nahiye dahi kurdukları görülmektedir. Yerleşim birimlerinin incelenmesi Bulgaristan'da Türk varlığının oluşumuna dair ilginç sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu sonuçlardan belki de en dikkat çeken ise, gerek isimleri gerekse kurucuları ile veya sakinleri ile Anadolu'yu çağrıştıran yerleşim birimleri bugün hala Bulgaristan'da Türk nüfusunun yaşadığı yerlerdir.

26 Haşim Şahin, "Seyyid Ali Sultan", *TDVİA*, c.37, 2009, s. 49.

27 TT 439, s. 270.

Kaynaklar**Arşiv Kaynakları**

TT 26, s. 16-17.

MAD 519, s. 326.

TT 625, s. 318; TT 648, s. 103.

TT 439, s. 270.

TT 382, s. 120, 232.

BOA 439, s. 90.

Kayapınar, Ayşe, “Bulgaristan’da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması”, *Yeni Türkiye Dergisi*, sayı 66 (Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-1), Ankara 2015, s. 619-635.

Âşıkpaşazâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1285-1502)], haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2013.

Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi (1288-1502)], haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2014.

Anonim Osmanlı Kroniği [Osmanlı Tarihi (1299-1512)], İstanbul 2015.

Hadîdî Tarihi [Manzum Osmanlı Tarihi (1285-1523)], haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2015.

Mevlânâ Mehmed Neşrî, Cihânnümâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)], İstanbul 2013.

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), haz. Necdet Öztürk, İstanbul, 2000.

Kayapınar, Kayapınar, Ayşe-Levent “Eski Zağra, Yenice-i Zağra ve Akçe Kızanlık Bölgesinin Fethi ve Türk Varlığının Oluşması”, *Balkanlarda Türk Kültürü: Bulgaristan Örneği Uluslararası Sempozyum*, İstanbul, 27 Eylül-1 Ekim 2018.

Mariya Kiprovska, *The Military Organization of the Akıncıs in Ottoman Rumelia*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi, Ankara 2004.

Gökbilgin, M. Tayyib, *Rumeli’de Yörükler, Tatarlar ve Eolâd-ı Fâtihân*, İstanbul 2008.

İnbaşı, Mehmet, “XVI.-XVII. Yüzyıllarda Bulgaristan’daki Yörük Yerleşmeleri”, *Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu 11-13 Mayıs 2005 Bildiriler Kitabı*, Eskişehir 2005, s.170-187.

Doğru, Halime, *XIII.-XIX. Yüzyıllar Arasında Rumeli'de Sağ Kol'un Siyasi, Sosyal, Ekonomik Görüntüsü ve Kozluca Kazası*, Eskişehir 2000.

Emecen, Feridun, "XVI. Asırda Balkanların Kuzeydoğu Kesiminde İskân Tipleri ve Özellikleri Hakkında Bazı Notlar", *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi, Tebliğler*, Ankara 1990, s.543-550.

Kayapınar, Ayşe, "Osmanlılar Döneminde Bulgaristan Coğrafyasında Aydınöğullarının İzleri", *Uluslararası Batı Anadolu Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-I Aydınöğulları Tarihi*, yay. haz. Mehmet Ersan, Mehmet Şeker ve Cüneyt Kanat, Ankara 2013, s. 422.

Kayapınar, Ayşe, "Osmanlı Döneminde Bulgaristan Coğrafyasında Menteşeoğulları", *Menteşeoğulları Tarihi 25-27 Nisan 2012- Muğla: Bildiriler*, ed. Adnan Çevik-Murat Keçiş, Ankara 2016, s. 243-264.

Kayapınar, Ayşe, "Bulgaristan Coğrafyasında Germiyanoğullarının İzleri", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-III, (Germiyanoğulları Beyliği) Bildiriler*, yay. Haz. Mehmet Ersan-Mehmet Şeker, Ankara 2017, s. 496-510.

Erdoğan Özünlü, "Emine, Tahrir Defterlerinde Geçen "Anadollu (Anadolulu) Tabiri Üzerine Bazı Düşünceler", *International Journal of Central Asian Studies*, vol. 19, s. 125-138.

Demir, Selçuk, "XVI. Yüzyılda Niğbolu Sancağında Nesl-i Timurhanlar", *Balkan Tarihi*, C 1, s. 97-110.

Kayapınar, Ayşe, "Trakya-Doğu Rodop Bölgesinde Alevi-Bektaşî Zaviyeleri (XV-XVI. Yüzyıllar)", *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, Sayı 18 (2018), s. 24-26.

Venedikova, Katerina, "Bayrakıt s nadpisi ot Momçilgradskoto selo Postnik-Teke", *Numizmtaika, Sgrafistika i Epigrafika*, s. 384.

Şahin, Haşim "Seyyid Ali Sultan", *TDVİA*, C 37, 2009, s. 49.

